

Kosztolányi Dezső pályaképe, kései költészete

„MINDEN LAKÁS OLYAN, AKÁR A KETREC”

javasolt feldolgozási idő: 1 óra 35 perc

1. feladat

Az alábbiakban Kosztolányi Dezső rövid életrajzát és pályaképét olvashatod. A szöveg elolvasása után válaszolj a kérdésekre!

Kosztolányi Dezső életrajza és pályaképe

1885. március 29-én (virágvasárnap) született Szabadkán.

Kosztolányi Árpád tanár, iskolaigazgató és Brenner Eulália gyermeke.

A gimnáziumot Szabadkán kezdi, majd kicsapják, Szegeden tesz érettségit.

1903-ban Budapestre utazik; a bölcsészkar magyar-német szakát végzi; megismerkedik és barátságot köt Négyesy professzor stílusgyakorlatain Babitscsal, Juhász Gyulával.

1904-ben beiratkozik a bécsi egyetemre; 1905-ben hazatér, de nem megy vissza az egyetemre. Újságíró lesz: 1906-ban a *Pesti Napló* kéri fel munkatársnak Ady helyére, aki Párizsból küldi tudósításait. 1908-ban a *Hét*, az *Élet*, az induló *Nyugat* munkatársa lesz. [...]

1907-ben jelenik meg első verseskötete, a *Négy fal között* – elismerő fogadtatásban részesül, egyedül Ady bírálja. Recenziójának lényege, hogy Kosztolányi irodalmi író, nem életdokumentumokat ír, hanem irodalmi témákat versel meg. Kosztolányi a későbbiekben kilenc cikket ír Adyról. Az utolsó a legnagyobb horderejű. 1929-ben a *Toll* körkérdést intézett az írókhoz: mit jelent számukra Ady öröksége. Kosztolányi válasza: *Az írástudatlanok árulása. Különvélemény Ady Endréről.*

Kosztolányi szerint Ady költészete időszerűtlen, az általa képviselt magatartás visszautalja őt a XIX. századba (lásd messianizmus, költészetének politikai jellege). Elutasítja szerelmi költészetét, mely nem újszerű, hanem mélyen konvencionális. Bírálólágg szól Ady ún. nyelvteremtő zsenijéről, mely szerinte egyszerűen a magyar nyelv ismeretének hiányából fakad. Rámutat arra, hogy

az Ady-kultusz, illetve költészetének kizárólagossá tétele gátat emel a magyar líra fejlődése elé.

1913-ban házasságot köt Harmos Ilona színésznővel, aki Görög Ilona néven írt is. 1915-ben születik fia, Kosztolányi Ádám.

Mint minden írástudó és művész, az első napokban támogatja a Tanácsköztársaságot. A bukás után az *Új Nemzedék* című lap *Pardon* rovatának szerkesztője, s a cikkek vitriolos hangon szólnak a Tanácsköztársaságról és annak vezetőiről. Emiatt éles támadás éri Kosztolányit mind a politika jobb, mind a bal oldaláról.

1933-ban mutatkoznak betegsége első jelei. 1934-től sorozatos műtéteken esik át. 1935-ben szerelemre lobban egy fiatal férjes asszony, Radákovich Mária iránt.

1936. november 3-án halt meg Budapesten. Decemberben a *Nyugat* emlékszámával adózik emlékének, melyben Babits rehabilitálja fiatalkori barátját, művésztársát.

A lírikus Kosztolányi első kötete, a *Négy fal között* (1907) jellegzetesen századfordulós, szecessziós kötet, Reviczkyre és Komjáthyra visszautaló elemekkel. A cím jelképes, a bezártságérzetre, az élményhiányra utal.

A *szegény kisgyermek panasza* (1910) a *Nyugat* első nemzedékének, de talán az egész XX. századi magyar lírának legsikeresebb és legnépszerűbb kötete. Az első kiadásban 32 vers jelent meg. 1923-ig 63 versre bővült a kötet. Életrajzi-pszichologizáló megközelítés szerint saját gyermekkori élményeit reprodukálja, lélektani hitelességgel tárja elénk a gyermeki lélek rezdüléseit, sőt a tudattalan világát is; a gyermekszerep attitűdjéből formálja meg verseit.

A *Kenyér és bor* (1920) című kötet nyitóverse, a *Boldog, szomorú dal* (1917) az első összegzés a költői pályán, a férfikor első leltára. Az ifjúság és a felnőtté válás szembesül egymással, s a végső konklúzió, hogy a világba való beilleszkedés lehetetlenné teszi az álmok megvalósulását. Jellegzetes költői szcenírozással az éjszakába helyezi a megvilágosodást, hiszen a sötétség, az éjszaka eltávolítja a lírai ént az őt körülvevő földi világtól, mindennapoktól, s igényt támaszt a metafizikai kérdések feltételére.

A *Meztelenül* (1928) című kötet világképében nem, hanem elsősorban poétikai szempontból újítja meg költészetét. A szabad vershez nyúl, s ezzel lemond a költői eszköztár egyik legfontosabb alapjáról, a rímről. Marad az eszköztelenség, a formai letisztultság, a költői nyelvnek az élőbeszédet imitáló volta.

A *Számadás* (1935) a magyar líra egyik csúcsteljesítménye, mely poétikai szempontból is szintetizáló jellegű. Megőrzi a költészet játékosságát, azaz

visszatér a *Meztelenül* kötet előtti rímjátékokhoz, viszont megőrzi az előbeszéd természetességét is.

Eszmei-világképi szempontból a halál és a szenvedés problémaköre kerül előtérbe, együtt a leltárkészítés és összegzés igényével, a semmivel való küzdelemmel, az egyéniség és a személyiség védelmével, nagyszerűségének és megismételhetetlen egyediségének hirdetésével.

Az epikus Kosztolányi alkotásai közül Esti Kornél, Kosztolányi kedvenc hőse, alteregója, doppelgängere mint történetszervező alak az 1933-as *Esti Kornél* című kötetben jelenik meg, mely 18 fejezetet tartalmaz. Az 1936-os *Tengerszem* című kötetben már fejezetekre tagolás nélkül, egyéb novellák között szerepelnek az Esti Kornél-történetek.

Első nagyepikai alkotása, a *Nero, a véres költő* (1922) egyszerre történelmi és művészregény.

A *Pacsirta* (1924) a szülők tragédiájának megrázó rajza, a csúnya lány és érte az életformájukat megváltoztató Vajkayék kisvárosi környezetben lezajló csendes tragédiája. Az *Aranysárkány* (1925) hőse, a lányát egyedül nevelő Novák Antal tanár úr a természettudomány világos és egyértelmű törvényei szerint képzelel el és éli le az életet, s éppen magabiztossága okozza szakmai és szülői bukását.

Az *Édes Anna* (1926) egyértelmű kritikai és közönségsikere oldotta azt a feszült és ellenséges légkört, mely az író a húszas években körülvette.

Forrás: <http://enciklopedia.fazekas.hu/palyakep/magyar/Kosztolanyi.htm>

Kérdések:

1. Milyen szakon végezte el az egyetemet Kosztolányi?

2. Hol ismerkedett meg Kosztolányi Babits Mihállyal?

3. Melyik újságnál lesz Kosztolányi újságíró, miután Bécsből visszajött, és kinek a helyére került?

4. Melyik volt Kosztolányi verseskötete, és milyen kritikai fogadtatásban részesült?

5. Kosztolányi melyik verseskötete volt saját korában a legnépszerűbb? Mi jellemzi ezt a kötetet?

6. Melyik kötetben jelent meg, és mi a végső konklúziója Kosztolányi *Boldog, szomorú dal* című versének?

7. Milyen újítást jelent poétikai szempontból Kosztolányi *Meztelenül* (1928) című köteté?

8. Melyek a fő témái Kosztolányi *Számadás* című kötetének?

9. Milyen különvéleményt fogalmazott meg Kosztolányi 1929-ben Ady költészetéről?

10. Milyen típusú regény a *Nero, a véres költő*?

11. Ki volt Kosztolányi felesége, és ki volt Kosztolányi késői szerelme?

2. feladat

Hallgasd meg és olvasd el Kosztolányi Dezső Hajnali részegség című versét, majd válaszolj a kérdésekre! A verset a linkre kattintva hallgathatod meg.

[A vers Latinovits Zoltán előadásában.](#)

Kosztolányi Dezső: Hajnali részegség

Elmondanám ezt néked. Ha nem unnád.
Múlt éjszaka – háromkor – abbahagytam
a munkát.

Le is feküdtem. Ám a gép az agyban
zörgött tovább, kattogva-zúgva nagyban,
csak forgolódtam dühösen az ágyon,
nem jött az álom.

Hívtam pedig, így és úgy, balga szókkal,
százig olvasva s mérges altatókkal.
Az, amit irtam, lázasan meredt rám.

Izgatta szívem negyven cigarettám.
Meg más egyéb is. A fekete. Minden.
Hát fölkelek, nem bánom az egészet,
sétálgatok szobámba le-föl, ingben,
köröttem a családi fészek,
a szájakon lágy, álombeli mézek
s amint botorkálok itt, mint részeg,
az ablakon kinézek.

Várj csak, hogy is kezdjem, hogy magyarázzam?

Te ismered a házam
s ha emlékezni tudsz a
a hálósobámra, azt is tudhatod,
milyen szegényes, elhagyott
ilyenkor innen a Logodi-utca,
ahol lakom.

Tárt otthonokba látsz az ablakon.
Az emberek feldöntve és vakon
vízszintesen fekszenek
s megforduló szemük kancsítva néz szét
ködébe csalfán csillogó eszüknek,
mert a mindennapos agy-vérszegénység
borult reájuk.

Mellettük a cipőjük, a ruhájuk
s ők egy szobába zárva, mint dobozba,
melyet ébren szépítnék álmodozva,
de – mondhatom – ha így reá meredhetsz,
minden lakás olyan, akár a ketrec,
Egy keltőóra átketyeg a csöndből,
sántítva baktat, nyomba felcsörömpöl
és az alvóra szól a
harsány riasztó: «ébredj a valóra».

A ház is alszik, holtan és bután,
mint majd száz év után,
ha összeomlik, gyom virít alóla
s nem sejti senki róla,
hogy otthonunk volt-e, vagy állat óla.

De fönn, barátom, ott fönn a derűs ég,
valami tiszta, fényes nagyszerűség,
reszketve és szilárdul, mint a hűség.
Az égbolt,

egészen úgy, mint hajdanába rég volt,
mint az anyám paplanja, az a kék folt,
mint a vízfesték, mely írkámra szétfolyt,
s a csillagok
lélekző lelke csöndesen ragyog
a langyos őszi
éjjelbe, mely a hideget előzi,
kimondhatatlan messze s odaát,
ők, akik nézték Hannibál hadát
s most néznek engem, aki ide estem
és állok egy ablakba, Budapesten.
Én nem tudom, mi történt vélem ekkor,
de úgy rémlett, egy szárny suhan felettem
s felém hajol az, amit eltemettem
rég, a gyerekkor.
Olyan sokáig
bámultam az égbolt gazdag csodáit,
hogymár pirkadt is keleten s a szélben
a csillagok szikrázva, észrevétlen
meg-meglibegtek és távolba roppant
tűzcsóva lobbant,
egy mennyei kastély kapuja tárult,
körötte láng gyult,
valami rebbent,
oszolni kezdett a vendégsereg fent,
a hajnali homály mély
árnyékai közé lengett a báléj,
kűnn az előcsarnok fényárban úszott,
a házigazda a lépcsőn bucsúzott,
előkelő úr, az ég óriása,
a bálterem hatalmas glóriása
s mozgás riadt, csilingelés, csodás,
halk női suttogás,
mint amikor már vége van a bálnak
s a kapusok kocsikért kiabálnak.
Egy csipkefátyol
látszott, amint a távol
homályból
gyémántosan aláfoly
egy messze kéklő,

pazar belépő,
melyet magára ölt egy drága, szép nő
és rajt egy ékkő
behintve fénnel ezt a néma békét,
a halovány ég túlvilági kékét,
vagy tán egy angyal, aki szűzi,
szép mozdulattal csillogó fejékét
hajába tűzi
és az álomnál csendesebben
egy arra ringó,
könnyűcske hintó
mélyébe lebben
s tovább robog kacér mosollyal ebben.
aztán amíg vad paripái futnak
a farsangosan-lángoló Tejutnak
arany konfetti-záporába sok száz
bazár között, patkójuk fölsziporkáz.
Szajtátva álltam
s a boldogságtól föl-fölkiabáltam,
az égbe bál van, minden este bál van
és fölvilágolt mély értelme ennek
a régi, nagy titoknak, hogy a mennynek
tündérei hajnalba hazamennek
fényes körútjain a végtelennek.
Virradtig
maradtam így és csak bámultam addig.
Egyszerre szóltam: hát te mit kerestél
ezen a földön, mily silány regéket,
miféle ringyók rabságába estél,
mily kézirat volt fontosabb tenéked,
hogyan nyár múlt, annyi sok deres tél
és annyi rest éj
s csak most tűnik szemedbe ez az estély?
Ötven,
jaj ötven éve – lelkem visszadöbben –
halottjaim is itt-ott, egyre többen –
jaj, ötven éve tündököl fölöttem
ez a sok élő, fényes, égi szomszéd,
ki látja, hogy a könnyem morzsolom szét.

Szóval bevallom néked, megtörötten
földig borultam s mindezt megköszöntem.
Nézd csak, tudom, hogy nincsen mibe hinnem
s azt is tudom, hogy el kell mennem innen.
de pattanó szívem feszítve húrnak,
dalolni kezdtem ekkor az azúrnak,
annak, kiről nem tudja senki, hol van,
annak, kit nem lelek se most, se holtan.
Bizony, ma már, hogy izmaim lazúlnak,
úgy érzem én, barátom, hogy a porban,
hol lelkek és göröngyök közt botoltam,
mégis csak egy nagy, ismeretlen úrnak
vendége voltam.

Kérdések:

1. Hány szerkezeti egységből áll a vers? Idézd az egyes szerkezeti egységek első sorát, és röviden jellemezd ezeket!

2. Mivel igazolható szerinted, hogy a vers a rapszódia műfajához tartozik?

3. Mi jellemzi a versformát és a szövegképet?

4. Milyen ellentétpárok találhatók a versben?

5. Mi jellemzi a vershelyzetet?
